

Nový, Luboš

Czechosłowackie czasopismo "Dějiny věd a techniky" (DVT)

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 28/1, 238-242

1983

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Czytelników, interesujących się naukoznawstwem, z pewnością zaciekawia te teksty, które poświęcone są „aktualnym problemom metodologii badań w zakresie historii nauki, rozwojowi idei naukowych i technicznych, współczesnej rewolucji naukowo-technicznej, organizacji i kierowania nauką, psychologii twórczości i innym problemom” (z okładki „Woprosow Istorii Jestiestwoznanija i Tiechniki”, z. 67—68 1980). Są to sprawy rzeczywiście interesujące naukoznawców. Ale w tym miejscu zaczynają się moje wątpliwości — zarówno jako historyka nauki, jak i naukoznawcy. Otóż sędzę, że ambitny plan Redakcji „Woprosow” w jego realizacji narażony być może na niebezpieczeństwo powierzchownego ujmowania zagadnień zarówno z dziedziny historii nauki, jak i naukoznawstwa, o ile będą ściśle przestrzegane dotychczasowe wymogi stawiane potencjalnym autorom periodyka. Dla przykładu — wymaga się, aby artykuły nie przekraczały 24 stron maszynopisu, doniesienia naukowe — 10, recenzje — 6, informacje o życiu naukowym — 4. Wydaje się, że korzystniejsze byłoby zliberalizowanie wskazanych wymogów formalnych w kierunku umożliwienia publikowania prac obszerniejszych. Sędzę, iż w dawnych „Woprosach” proporcje były lepiej zachowane, co pozwalało na publikowanie tekstów bardziej naukowo pogłębionych.

Następna sprawa — to problem działów wyodrębnionych w nowym periodyku. W omawianym roczniku naliczyłem ich 27, przy jednoczesnej niekiedy zmianie tytułów tych działów. Sędzę, że z pożytkiem można by zmniejszyć ich liczbę o połowę. Szczególnie istotne byłoby — jak sędzę — bardziej „opiekuńcze” potraktowanie dwóch działów — *Krytyka i bibliografia* oraz *Krótko o książkach*. Wydaje się, że można by je znacznie rozbudować. Nasuwa się też uwaga, że zbyt mało w „Woprosach” omawia się książek zagranicznych. Nie zauważyłem, niestety, żadnej recenzji książki polskiej, co zaskakuje biorąc pod uwagę fakt, że piśmiennictwo historyczno-naukowe w naszym kraju stoi na wysokim poziomie. Świadczy o tym dorobek polskich autorów, zgromadzony — dla przykładu — w *Monografiach z Dziejów Nauki i Techniki* (opublikowano już 125 książek), nie licząc wielu wydawnictw książkowych, pozaseryjnych, periodycznych i innych. Dobrze byłoby, aby czytelnicy radzieccy zostali o tym poinformowani — tak, jak czytelnicy polscy są informowani o dorobku autorów radzieckich.

W związku z powyższym sugestia: czy nie można by rozbudować działu *Badania historyczno-naukowe za granicą*, w którym znalazłyby się obszernie omówienia krytyczne osiągnięć historyków nauki i techniki z innych krajów?

Myślę też, że warto byłoby zamieszczać większą ilość polemik, co sprzyjałoby konstruktywnemu rozwijaniu historii nauki i techniki oraz integrowaniu wyników badań uzyskiwanych w różnych krajach.

Stefan Zamecki
(Warszawa)

CZECHOSŁOWACKIE CZASOPISMO „DĚJINY VĚD A TECHNIKY” (DVT)

„Dějiny věd a techniky” (DVT) ukazują się cztery razy w roku, a każdy numer liczy 64 strony. Czasopismo to zawiera również dodatek drukowany na papierze kredowym o objętości nie większej niż 8 stron w skali rocznej. Wydawane przez Czechosłowackie Towarzystwo Historyków Nauki i Techniki przy Czechosłowackiej Akademii Nauk¹ przeznaczone jest głównie dla członków tego

¹ Czechosłowackie Towarzystwo Historyków Nauki i Techniki oraz czasopismo DVT nie zajmują się dziejami nauk społecznych.

Towarzystwa, tzn. dla specjalistów z różnych dziedzin nauk: przyrodniczych, technicznych, medycznych, rolniczych i innych, interesujących się szczególnie historią, oraz dla około 50 historyków nauki i techniki, którzy mogą poświęcić się wyłącznie pracy w tej dziedzinie. Czasopismo ukazuje się w nakładzie 1000 egzemplarzy i jest dostępne w sprzedaży zarówno w Czechosłowacji, jak i za granicą.

Artykuły publikowane w języku czeskim lub słowackim opatrzone są krótkim obcojęzycznym resumé (w jęz. rosyjskim oraz w jednym z trzech języków: niemieckim, angielskim lub francuskim).

* * *

Czasopismo „Dějiny věd a techniky” powstało w roku 1967, gdy podjęto decyzję zmiany dotychczasowej platformy publikacyjnej w tej dziedzinie i zaprzestano wydawać periodyk „Sborník pro dějiny přírodních věd a techniky — Acta historiae rerum naturalium necnon technicarum (13 woluminów w latach 1954—1967). DVT nie są jedynym periodykiem z dziedziny historii nauki i techniki, ukazującym się w Czechosłowacji. Dodatek czasopisma DVT — Příloha DVT (co-rocennie około 120 stron) zawiera informacje i sprawozdania o charakterze wewnętrznym Czechosłowackiego Towarzystwa Historyków Nauki i Techniki. Nie jest on dostępny w wolnej sprzedaży — rozprowadzany jest tylko wśród członków Towarzystwa.

Słowacka Akademia Nauk (Dział Historii Nauk i Techniki przy tejże Akademii — redaktor naczelny Dr Sc. Jan Tibenský) wydaje periodyk w języku słowackim z obojęzycznym resumé „Z dejfn vied a techniky na Slovensku” („Historia rerum naturalium, medicinae, pharmaciae necnon rerum technicarum” — w latach 1960—82 ukazało się 9 woluminów). Instytut Czechosłowackiej i Powszechnej Historii przy Czechosłowackiej Akademii Nauk (Dział Historii Nauk Przyrodniczych i Techniki — redaktor naczelny Dr Sc. L. Nový) wydaje przy współudziale Czechosłowackiego Towarzystwa Historyków Nauki i Techniki dwie publikacje periodyczne:

- a) „Acta historiae rerum naturalium necnon technicarum” (Special Issues). W latach 1965—81 ukazało się 16 woluminów. Poszczególne numery zostały zatytułowane „Special Issues”, ponieważ publikacja ta powstała jako dodatek do wyżej wspomnianego periodyku „Sborník pro dějiny přírodních věd a techniky”, a po jego rozwiązaniu jako dodatku do czasopisma DVT. Wydawane są w języku obcym, głównie angielskim. Można je nabyć w Czechosłowacji, a cena zależy od objętości poszczególnych woluminów; za granicą publikacja ta rozpowszechniana jest m.in. drogą wymiany.
- b) „Práce z dějin přírodních věd”. W latach 1970—82 ukazało się 13 woluminów. Seria ta zawiera monografie, kompilacje monograficzne, bibliografie i inne materiały; wydawana jest w języku czeskim z obcojęzycznymi resumé.

Czasopisma DVT oraz wymienione wyżej publikacje periodyczne stanowią niejako zamkniętą całość, gdyż koordynowane są przez odpowiednie instytucje, które pracują w porozumieniu ze sobą i według ścisłego podziału zadań. W Czechosłowacji ukazują się ponadto jeszcze inne publikacje periodyczne, szczególnie

z dziedziny historii techniki, a wydawane są przez czzechosłowackie muzea techniczne, rolnicze i inne².

*
*   *
*

Czasopismem „Dějiny věd a techniky” kieruje Rada Redakcyjna, mianowana w porozumieniu z nadrzędnymi władzami przez Zarząd Czechosłowackiego Towarzystwa Historyków Nauki i Techniki. Rada składa się obecnie z 17 członków, a skład jej odpowiada strukturze Towarzystwa. Przewodniczy jej redaktor naukowy Dr Sc. Luboš Nový, który pełni tę funkcję od początku istnienia DVT. W myśl przepisów czzechosłowackich redaktor naukowy jest osobiście odpowiedzialny za poziom naukowy i ideologiczny czasopisma, którym kieruje, zgodnie ze wskazówkami całej Rady Redakcyjnej. Sprawozdanie roczne, dotyczące czasopisma, omawiane jest w czasie dyskusji, po wysłuchaniu referatu, przed Kolegium Naukowym do spraw historii (najwyższy organ Czechosłowackiej Akademii Nauk w zakresie nauk historycznych) oraz przed zarządem Towarzystwa Historyków Nauki i Techniki. Oba te gremia określają zadania dla Rady Redakcyjnej i redaktora naczelnego czasopisma oraz przedstawiają je władzom Akademii Nauk. Za sprawne wykonywanie pracy redakcyjnej odpowiedzialny jest tzw. redaktor wykonawczy, pełniący jednocześnie funkcję sekretarza Rady Redakcyjnej (obecnie Dr Jan Janko, CSc.).

Rada Redakcyjna zbiera się przynajmniej dwa razy w roku dla omówienia planu pracy i dokonania całorocznej oceny czasopisma. Oprócz tego podejmuje decyzje, opierając się na opinii dwóch specjalistów (jeden z nich zawsze należy do Rady), przyjęcia określonych materiałów do druku w czasopiśmie. Redaktor naukowy w oparciu o te decyzje określa formę i treść poszczególnych numerów. Przy każdym artykule podawane są nazwiska opiniodawców oraz data przekazania tekstu do redakcji. Struktura czasopisma, podział rubryk, ich treść i objętość ustalone są na dłuższy okres czasu i od r. 1967 uległy tylko nieznacznym zmianom.

Ustalenia, dotyczące wyglądu czasopisma, dokonane zostały w wyniku szerokiej dyskusji, a następnie opublikowane w DVT (patrz: np. DVT, rocznik 1981, nr 1) i są obowiązujące zarówno dla Rady Redakcyjnej, jak też dla redaktora naukowego.

*
*   *
*

Profil czasopisma określają zadania, jakie stawia się w Czechosłowacji historykom nauki i techniki. Na treść czasopisma wpływają w zasadniczy sposób cztery podstawowe czynniki. Jako pierwszy należy wymienić państwowy program badań podstawowych, który ustalany jest dla historii nauki i techniki zawsze w ramach poszczególnych planów pięcioletnich; w realizację zadań tego programu zaangażowane jest również Towarzystwo.

Drugim czynnikiem jest pozycja, jaką czasopismo zajmuje jako centralny periodyk, który powinien wpływać na rozwój tej dziedziny nauki. Realizując to zadanie, DVT komentują i „recenzują” większość zaistniałych wydarzeń w tej

---

² Bliższe szczegóły na temat czzechosłowackich periodyków z historii nauki i techniki oraz instytucji zajmujących się tą dziedziną: zob. L. Nový, J. Tíbenský, J. Folta: *The Organization of the History of Sciences and Technology in Czechoslovakia*. W: „Acta historiae rerum naturalium necnon technicarum”. Special Issue 16. Praga 1981, 399—411/s.

Załącznik 1

Udział autorów zagranicznych w ogólnej liczbie głównych artykułów
DVT w latach 1972—1981

Rocznik	Ogólna liczba artykułów	Liczba artykułów autorów zagranicznych	w %
1972	23	0	0
1973	19	1	5,3
1974	22	2	9,1
1975	24	8	33,3
1976	18	3	16,7
1977	22	5	22,7
1978	21	0	0
1979	19	1	5,3
1980	21	3	14,3
1981	20	0	0
Razem	209	23	11,0%

Komentarz:

Z tabelki wynika, że niezależnie od nierównomiernego w poszczególnych rocznikach udziału autorów zagranicznych, ich prace stanowią jednak w sumie 11% wszystkich artykułów głównych, ukazujących się w DVT. Duża część tych publikacji poświęcona jest problematyce nauczania historii nauki i techniki, ponieważ w związku z aktualnie przeprowadzoną reformą w czeskosłowackich wyższych uczelniach, redakcja chciała umożliwić swoim czytelnikom zapoznanie się z sytuacją w szkolnictwie wyższym krajów socjalistycznych.

dziedzynie na terenie Czechosłowacji, określają w aspekcie metodologicznym drogi dalszego rozwoju dyscypliny.

Trzecim czynnikiem jest realizacja zadań w ramach podziału pracy między publikacjami periodycznymi, uprzednio wymienionymi.

Załącznik 2

Recenzje i relacje na temat prac autorów czeskosłowackich i zagranicznych

Rocznik	Recenzje			Relacje		
	czeskosłowackie	zagraniczne	razem	czeskosłowackie	zagraniczne	razem
1972	3	2	5	28	48	76
1973	6	2	8	16	54	70
1974	3	2	5	8	45	53
1975	6	6	12	17	29	46
1976	3	6	9	2	30	32
1977	1	8	9	9	28	37
1978	1	5	6	10	28	38
1979	3	1	4	14	30	44
1980	3	7	10	15	35	50
1981	3	4	7	27	37	64
Razem	32	43	75	146	364	510
w %	43,7	57,3		28,6	71,4	

I wreszcie jako czwarty czynnik należy wymienić fakt, że periodyk „Dějiny věd a techniky” jest czasopismem przeznaczonym dla członków Towarzystwa Historyków Nauki i Techniki i w związku z tym Rada Redakcyjna kieruje się w swojej pracy zaleceniami i sugestiami organów tego Towarzystwa, tzn.: sekcji historii poszczególnych nauk lub organów terenowych (w Brnie, Ołomuńcu, Pilźnie nad Łabą itp.).

Czasopismo stanowi niejako odbicie działalności, osiągnięć i zamierzeń Towarzystwa, co rzutuje — oczywiście — na profil tematyczny poszczególnych numerów.

W całej czechosłowackiej produkcji wydawniczej z dziedziny historii nauki i techniki zaznaczają się trzy tendencje o doniosłym znaczeniu: 1) konieczność opracowywania problemów historii nauki i techniki w ujęciu marksistowskim; 2) w ścisłym powiązaniu z ogólnoswiatowym rozwojem tej dziedziny oraz 3) położenie nacisku przede wszystkim na historię najnowszą, tzn. w przybliżeniu okresu ostatnich stu lat.

Ponieważ większość czytelników DVT — to przyrodnicy, lekarze i technicy o dużych zainteresowaniach historycznych w zakresie swojej dziedziny, czasopismo czuje się zobowiązane służyć im pomocą przy poznawaniu metodyki pracy historycznej, jak również marksistowskiej metodologii w historii nauki i techniki. Z tego względu czasopismo publikuje artykuły o charakterze metodycznym i metodologicznym, łącznie z rozważaniami na temat aktualnych trendów w historiografii nauki i techniki.

Luboš Nový

(Czechosłowacja—Praha)

Przekład z języka niemieckiego:

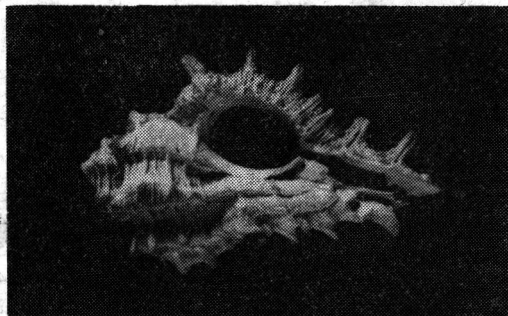
Krystyna Ślabkiewiczowa

(Warszawa)

NOTATKI BIBLIOGRAFICZNE

PRZEWODNIK PO WYSTAWIE:

ORIGIN OF SPECIES BRITISH MUSEUM (NATURAL HISTORY) 1982

Celem przewodnika jest zapoznanie z darwinowską teorią ewolucji. Układ jego jest oryginalny i interesujący ze względu na odejście od przestarzałej już — choć niestety często praktykowanej — metody przedstawiania statycznych tzw. „dowodów ewolucji” na rzecz logicznego, dynamicznie ujętego wykładu, oddającego strukturę samej teorii Darwina, tzn. sposób ujęcia jej przez twórcę. Ewolucja gatunków wynika tu w sposób logiczny z szeregu prezentowanych przesłanek. Przewodnik składa się z 11 działów. Ze względu na jego oryginalność warto, choć krótko, scharakteryzować układ i treść przewodnika.